

רק לשבת ויו"ט, ומ"ט חשיב כדבר שיש חלות של היתר לאיסורו, ול"ע.

לא הוי ממשקה ישראל מן המותר לישראל, ואמנם למסקנא חשיב משקה ישראל כיון שלא איסור גופו גרם לו, עיי"ש, אך עכ"פ מצויר דהוי איסור של מאכלות אסורות איסור חפלא, ולא מדין איסור טלטול משום סרך מלאכה, ולכן שפיר הוי דשיל"מ, דכל איסור שהוא איסור חפלא, לריך חלות של היתר מיוחד כדי שיהיה היתר לאיסורו, ויהפך מאיסור להיתר, וגם מוקלה שהוא איסור חפלא לאכילה, תקנו בו שמוצאי שבת יתירו, ודוק היטב.

אכן נראה דאיסור מוקלה ונולד לגבי אכילה, אינו כמו איסור טלטול של מוקלה, דהאיסור טלטול הוא מדינא דאיסור מלאכה, אבל איסור אכילת מוקלה הוי איסור מיוחד לאכילה, והוי ככל איסורי חפלא דמאכ"א, דיעוין בפסחים (מח, א) דמייתי מצרייתא דשו"ט אם יביא נסכים מן המוקלה דאולי

סימן לג

בענין הכשר כלים לפסח

כתב הרמז"ס פ"ה מהל' חמץ ומלה הל' כ"ג, "כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמש בהן חמץ צרותחין בכלי ראשון כגון קדרות ואלפסין, נותן אותן לתוך כלי גדול של מים וממלא עליהם מים ומרחיחן בתוכו עד שיפלטו, ואח"כ שוטף אותן בלונן ומשתמש בהן צמלה. וכן הסכינין מרתיח את הלהב ואת הנלץ בכלי ראשון ואח"כ משתמש בהן צמלה". ועיי"ש במגיד משנה דכתב עלה, "ושפודין ואסקלאות לא נתבאר דינן בגמ' לענין חמץ בפסח ונחלקו בו המפרשים ז"ל, יש מי שאומר שדין כדן שאר איסורין ולריכין לבון, ויש מי שאומר שכיון שמה שזלעו היה היתר די בהגעלה, ואפשר שזהו דעת רבינו שהזכיר כאן בסכינין הגעלה, ובפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות בלוקח סכין מן העכו"ם הלריכין לבון, ולא הזכיר כאן לבון כלל". הרי דהמ"מ מלמד בדעת רמז"ס דחמץ הוי היתירא בלע, ולבך לא הלריך הרמז"ס ליבון גבי סכינים וסגי ליה בהגעלה.

וחשיב היתירא בלע, אבל אי נימא דהוי איסורא בלע, לכאורה לא הוי דבר שיש לו מתירין, כיון דגם עתה איסורא הוי לענין פסח דשנה הבאה, ומוכח דחמץ כל ימות השנה הוי כהיתר גמור, אלא דמ"מ אינו מוכח, די"ל דהוי דישל"מ לגבי האיסור של פסח עלמנו, דקו"ם אחר הפסח מותר הוא.

והנה עיין ברמז"ס פ"ח מהל' מעשה הקרבנות הל' י"ד דכתב, "ולא בחטאת בלכד אלא כל הכלים שמשתמשין בהם בקדשים ע"י חמין, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים טעונין מריקה ושטיפה עקב אכילה וכו', וימרוק וישטוף הכלי בין כלי מתכות בין כלי חרס, חוץ מן החטאת ששוצר בה כלי חרס". ועיי"ש בהשגת הראב"ד וז"ל, "לא ידעתי מהו עקב אכילה, אבל כך אמרו חכמים שממתין כל זמן אכילה והדר עביד מריקה ושטיפה, ומה שאמר בכלי חרס טעון מריקה ושטיפה טעות הוא בידו, ובהדיא בתוספתא שאין טעון אלא שצירה"י, חזינן דשיטת הרמז"ס דמועיל מריקה ושטיפה בשאר קדשים אפילו בכלי חרס, ורק בחטאת הוי מלוה צפ"ע דהכלי טעון שצירה, וצוה חולק הראב"ד דאף בשאר קדשים בכלי חרס טעון שצירה, דאין מריקה ושטיפה כלל גבי כלי חרס.

ולכאורה יש להוכיח דכ"ה דעת הרמז"ס, דעיין ברמז"ס פרק ט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ט שכתב דטעמא דחמץ בפסח אסור צמשהו, הוא משום דהוי דבר שיש לו מתירין, ולכאורה ה"ט משום דהוי היתר גמור אחר הפסח

ולכאורה תמוה שיטת הרמב"ם הא בכל איסורים שנתורה, קי"ל דכלי חרס אין להם תקנה, ומה יהני מריקה ושטיפה בכלי חרס בשאר קדשים?

וביאר בזה מרן הגר"ח ז"ל דהרי הרמב"ם סבר דמלות מריקה ושטיפה הוא קודם זמן שנעשה נותר כדאיתא שם ברמב"ם, וא"כ הוי היתרא בלע, וע"כ סבר הרמב"ם דהגעלה מועיל אף בכ"ח צהיתרא בלע, ורק באיסורא בלע אין להם תקנה, ומה דנחטאת לריך שצירה הוא משום המלוה דהוי מלוה צפ"ע דחייב בשצירה במקום קדוש, ע"כ מהגר"ח ז"ל.

אמנם אכתי יל"ע בשיטת הרמב"ם דשייך הגעלה אף בכלי חרס, ומה דכלי חרס שנתבשל בו חטאת ישבר זהו מטעם המלות שצירה לכד, דל"ע מהגמ' פסחים (ל, א) דהתורה העידה על כלי חרס שאין האיסור יולא מידי דפיו לעולם, ומקור הדין הלא הוא ממה דבכלי חרס אין מועיל מו"ש ולריך שצירה, והשתא לשי' הרמב"ם דמעיקר הדין מועיל מריקה ושטיפה בכ"ח, ורק נחטאת הוי מלוה צפ"ע דחייבים שצירה, א"כ מה היא העדות שהעידה תורה?

והנראה בזה, דאם ע"י ההגעלה היה יולא כל הטעם הרי לא היה חל מלות שצירה בכלי חרס דחטאת, ואם יש מלות שצירה על כלי חרס א"כ מוכח שיש בו איזה טעם חטאת, אלא דנאמת ממה דמהני מריקה ושטיפה בשאר קדשים א"כ מוכח דגם כלי חרס יש להם תקנה, ובעכ"ל דכלי חרס יש בהם טעם קלוש, ובשאר קדשים כיון דהוי היתירא בלע שעדיין לא חל האיסור, לא מהני הך טעם קלוש למיחל בו דין איסור, וכעין הסברא גבי נ"ט בר נ"ט, אבל נחטאת יש מלות שצירה מגזיה"כ גם על טעם קלוש, דגם ע"י טעם זה הוא חשוב עדיין ככלי שנתבשל בו חטאת ושייכא ביה מלות שצירה, אשר הוא דין מיוחד נחטאת, וא"כ מבואר מה שהוכיחו בגמ' דכלי חרס אין יולא מידי דפיו לעולם, היינו

דטעם קלוש של איסור לעולם מיהא אית ביה, ונפ"מ גם לדין באופן דאיסורא בלע כיון דעדיין פתיך ביה טעם איסור כלי חרס אין לו תקנה.

ולפ"ז נמלא דלהרמב"ם בכלי חלב או בשר יועיל הגעלה אף בכ"ח כיון דהוי היתירא בלע, ועיין בשו"ת רע"א (סי' מ"ט) שהביא הך סברא דיועיל הגעלה בכ"ח דהיתירא בלע, ודחה לסברא זו שהרי קדירות נפסח ישצרו ולא מועיל גבם הגעלה, אף דלהרבה ראשונים חמץ חשיב היתירא בלע, עי"ש (בדבריו).

ותמיה זו היא תמיה קיימת על מה שכתבנו דלהרמב"ם יש הגעלה בכלי חרס דהיתירא בלע, דא"כ ל"ע למה קדירות נפסח ישצרו [ולהל' קי"ל דאין להשתמש בהן] (פסחים ל, א), כיון דלהרמב"ם דחמץ קודם הפסח הוי היתירא בלע וכמו שכתב המ"מ בשיטתו? [ועיין בשעה"מ צפ"ה הלכה כ"ה שעמד בכ"ז, ועיין בגנזי הגר"ח (סי' נ"ט בסו"ד) דג"כ עמד בזה].

ואשר נראה לבאר בזה, בהקדם מה דהכא גבי כלי חמץ (בהל' הנ"ל), כתב הרמב"ם דאחר ההגעלה בחמין "שוטף אותן בצונן", ועיין במ"מ ובהגהות מיימונית דמקורו מדין מריקה ושטיפה בקדשים דמריקה בחמין ושטיפה בצונן (זבחים לז, א), והוא משיטת הגאונים דס"ל דיש שטיפה בצונן ג"כ, והנה ל"ע שצפ"ז מהל' מאכלות אסורות ה"ד, כשביאר הרמב"ם דין הגעלת כלים, לא הלא הריך הרמב"ם שטיפה אחר הגעלה, ומאי שנא גבי פסח שהלא הריך שטיפה לבסוף?

והמבואר מזה, דשאני דין הכשר כלים לגבי פסח מדרבנן, מדין הכשר כלים בשאר איסורי חורה, דלגבי פסח מלבד דין הגעלה להפליט האיסור, יש דין מסוים דהגעלה הוי מכשיר ומחיר הכלי להשתמשות בפסח, ומשום דנפסח טעם שם כלי חמץ זהו אוסר בהשתמשות, ומלבד דין הגעלה להפליט האיסור, יש עוד דין נוסף להפקיע שם כלי

חמץ, ומש"כ בשאר איסורים כל דין הגעלה הוא אך להפליט את זליעת האיסור, והיתר הכלי להשתמשות ממילא הוא. ולכן להרמז"ס דיני הכשר כלים גבי חמץ נלמד דין מדין מריקה ושטיפה בקדשים, דשם גבי מו"ש מלמד הדין הגעלה להפליט האיסור, יש בהם חלות הכשר החל על עגם הכלי, מלמד מה דלריך הגעלה להוליא את הצליעה, שהרי לענין מו"ש בקדשים איבעיא בגמ' זבחים אפילו אי צבישול בלא בלוע, אם יש בו דין מריקה ושטיפה, ומוכח דמריקה ושטיפה הוא קיום ודין בקדשים, והן אמנס דגבי קדשים מו"ש הוא קיום מלוה, מ"מ גבי הכשר כלים דפסח הוא דין הנאמר בהיתר הכלי לבד.

ולפ"ז י"ל דאף דהרמז"ס סבר דחמץ הוא היתרא בלע, מ"מ לא מועיל הגעלה גבי כלי חמץ של חרס להגעילו מאסור חמץ, דכיון דיש טעם קלוש בכלי דאינו נפלט לגמרי ע"י ההגעלה, הרי חל על הכלי שם כלי חמץ ואסור להשתמש בהך כלי בפסח, וזהו הא דמבואר בגמ' דקדירות בפסח ישזרו, דלפי שכלי חרס אינו יולא מידי דפיו לעולם, א"כ לעולם שם כלי חמץ עליו, ואף דמדיני הגעלה היה מועיל הגעלה בכלי חרס בהיתרא בלע להרמז"ס, מ"מ לענין פסח הוא דין מסוים דאין להשתמש בכלי שחל עליו שם חמץ. ומכאן גם היסוד להא דכלי חמץ בפסח טעונים שטיפה, דלפי שהגעלה בפסח אינה רק להפליט האיסור, אלא גם הויא מתיר ההשתמשות בכלי, לכן לריך גם שטיפה לצסוף כמו גבי קדשים, וכדחזינן ממה דבכלי חרס דאין הטעם יולא מדפיו לעולם אסור להשתמש בפסח [א"ה, ז"ב רב דבגמ' בפסחים (ל, א) מבואר דעיקר הטעם דקדירות בפסח ישזרו, זהו משום איסור חמץ לאחר הפסח, וז"ע].

והנה מה שכתבנו ברמז"ס דהא דבכלי חרס לא מועיל הגעלה, הוא דין מסוים גבי הכשר כלים לפסח, כי לא מהניא ההגעלה להתיר ההשתמשות בכלי, באמת הדברים מפורשים ביולר לשנת הגדול וז"ל, "ענדו אגני והלעי דקונא ופחרא, אע"ג דמפליט להו שפיר לאשתמושי בהו איסורא", וקוניא הוא חרס כדמבואר ברש"י (פסחים ל, א).

ופחרא הוא נמי חרס עיין בתענית (ז, א) וברש"י שם (ד"ה במאני דפחרא), הרי להדיא דאף דמפליט שפיר, מ"מ הורו חכמים [זהו פירוש לשון 'ענדו'] דיש איסור בפ"ע להשתמש באלו הכלים.

והנה עיין ביולר דשנת הגדול וז"ל, "סכיני דאשתמש בהו חמירא לארוחין אם אפשר לעשותן חדשים הם משובחין, ואם לא מגעילן זרותחין ובכלי ראשון הם מלוחלחין". היינו דלכתחילה טוב להשתמש בכלים חדשים, ואם לאו מגעילן והכלים נחשבים כחדשים [מלוחלחים], וכן מובא במג"א (או"ח סי' תנ"א ס"ק ו') וז"ל, "משמע בגמ' דאפי' מאן דאפשר לקנות חדשים מותר להגעילן, והפייט יסד אם אפשר לעשות חדשים הן משובחין, ס"ל דה"ק אנא כעין חדתא קאמינא למאן דלא אפשר ליה לכן מוטב לקנות חדשים". והנה דין זה לא מלינו בשאר איסורים שלכתחילה אין להגעיל כלים, אלא נראה דהוי דינא הנאמר דוקא בפסח, דבפסח כמש"נ אסור להשתמש בכלי חמץ, ואפילו באופן שאין בהם זליעת איסור, ומן הדין לכתחילה לקנות כלים חדשים לפסח, אלא דמי שאין לו מהניא ליה ההגעלה לא רק להפליט את האיסור, אלא גם להתיר ההשתמשות בכלי, דהגעלה והשטיפה צלונן מפקיעה את השם כלי חמץ ומתירה אותו להשתמשות במלה, וזהו מה דקאמר דע"י ההגעלה נחשז "כעין חדתא", דהוי דין מסוים גבי פסח לא להשתמש בכלי חמץ אלא בכלים חדשים, אלא דגם ע"י ההגעלה נפקע השם כלי חמץ והם מלוחלחים כחדשים.

וגראה דלכן דייק הרמז"ס וכתב בפ"ה מחמץ ומלה הכ"ג, "ואחר שוטף אותן צלונן ומשתמש בהן במלה, וכן הסכינין מרתיח וכו' בכלי ראשון ואח"כ משתמש בהן במלה", וכן דייק הרמז"ס בלשונו בהל' כ"ד, כ"ה, כ"ו וכן משתמש בהן במלה, ד"ב אטו בא להשמיענו בכל הלכה והלכה דהגעלה מהניא להשתמשות במלה. אלא דבאמת זהו כל החפלא דהגעלה להתיר את הכלי להשתמש במלה, והגעלה הוא מתיר את הכלי להשתמשות, וזהו מה דקאמר הרמז"ס משתמש בהן מלה.